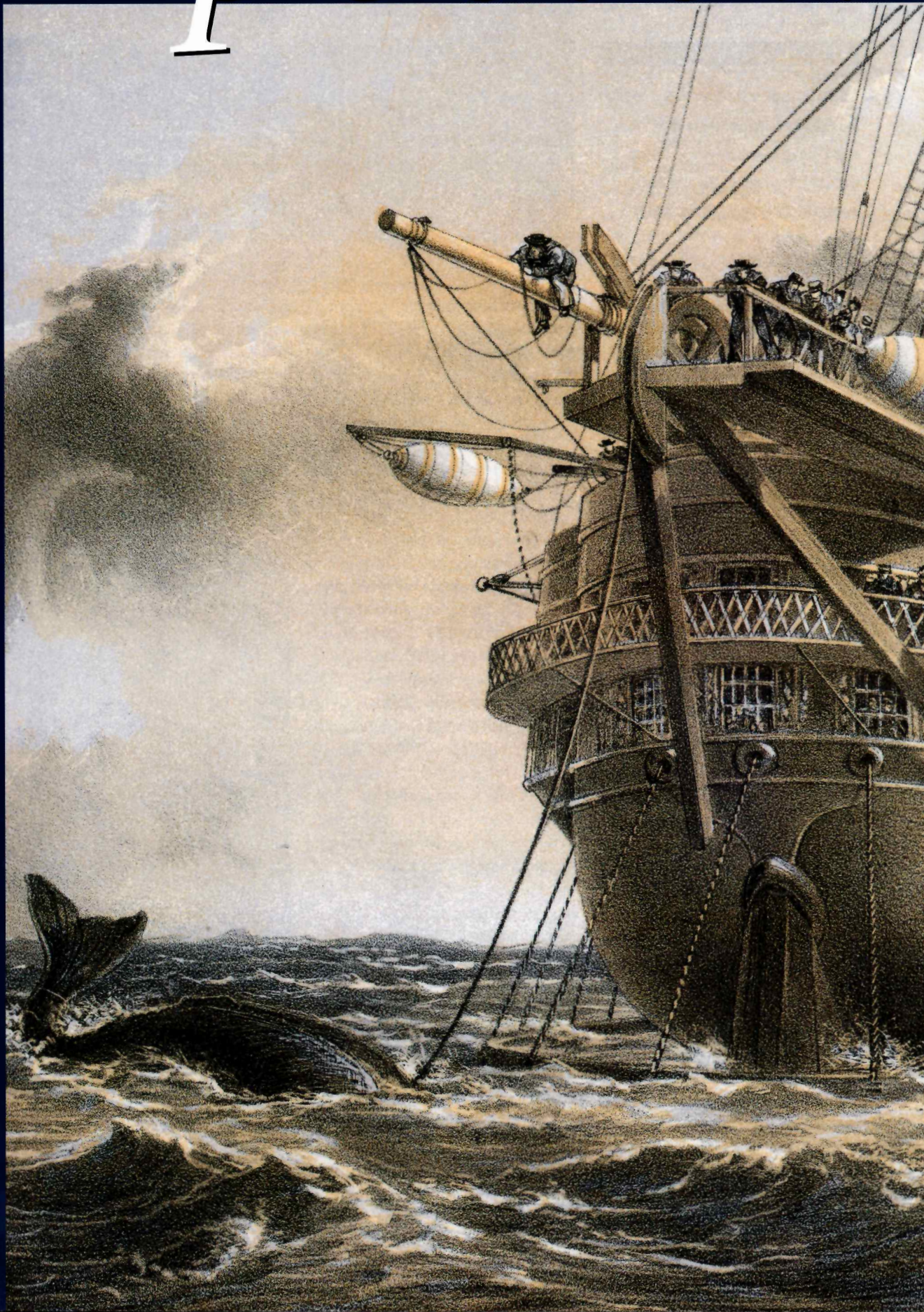

MUSEUMS

poster

NR. 2 / APRIL 2004
POST & TELE MUSEUM

ONLINE - på nettet!

Af Jan Hybertz Gøricke

Post & Tele Museums nye særudstilling „Online – 150 år på nettet” kan nu også ses som web-udstilling på internettet.

Hvis du ikke har tid til at fordybe dig i alle detaljerne i vores nye særudstilling, så har du chancen for at gøre det hjemmefra. Web-udstillingen rummer en stor del af det materiale, som er at finde i selve ud-

stillingen på Post & Tele Museum. Via et kort over udstillingen er det let at klikke rundt i de forskellige afsnit, og der er tillige lavet en tidslinje og et persongalleri.

Udstillingen kan findes på museets hjemmeside:
www.ptt-museum.dk

God fornøjelse!

Web-udstillingen er blevet til i samarbejde med Tribal DDB og med økonomisk støtte fra TDC A/S.

Skærbillede fra web-udstillingen. Her tages hul på den fantastiske historie om etableringen af en forbindelse på tværs af Atlanterhavet.

Udstillingen „ONLINE – 150 år på nettet” kan opleves på Post & Tele Museum, 4. sal, til og med søndag den 19. september 2004.

Kablet som ændrede Verden

Af Søren Frilander

Lige siden Samuel Morse opfandt telegrafen, drømte han om, at hele verden en dag ville blive telegrafisk forbundet. Mellem drømmen og virkeligheden lå Atlanterhavets dybder. Kunne det lade sig gøre at lægge et undervandskabel mellem Europa og Amerika, ville verden lige åbne for telegrafen.

I 1851 lykkedes det for første gang at lægge et søkabel under Den Engelske Kanal. Denne milepæl inden for telegrafien igangsatte en heftig debat i den vestlige verden: Når det kunne lade sig gøre at telegrafere under vand på korte strækninger, ville det så også være muligt at få det til at fungere over lange strækninger? Ville det for eksempel i den nærmeste fremtid være mu-

ligt at udlægge et kabel mellem Amerika og Europa? I praksis ville det betyde, at et mange tons tungt kabel skulle transporteres og udlægges den lange vej over Atlanten uden at knække eller på anden måde blive beskadiget. Folk med erfaring inden for elektrisk telegrafi var generelt skeptiske, og mange anså det for utænkeligt, at et sådan projekt ville kunne realiseres.

Af samme årsag blev det Cyrus Field, en amerikaner uden næneværdig forstand på telegrafi, der gav sig i kast med projektet. Fields manglende tekniske indsigt kompenserede han for med en smittende entusiasme og en jernvilje, som flere gange blev helt afgørende i den lange, seje kamp for at forbinde Europa og Amerika.

Succes og fiasko

I 1857 satsede Field størstedelen af sin egen og utallige andres formuer og fik herved skrabt den uhyrlige sum sammen, der skulle til for at

Den utrættelige Cyrus Field, som stod bag de mange forsøg på at udlægge et kabel under Atlanterhavet. Billedet tilhører FTL design, USA.

konstruere og udlægge et transatlantisk kabel. Havde Field på daværende tidspunkt vidst, hvor meget blod, sved og tårer Atlanter-

Verdens ottende vidunder: I sin samtid blev udlægningen af Atlanterhavskablet set som en af de største bedrifter i menneskehedens historie. Billedet tilhører Library of Congress, USA.

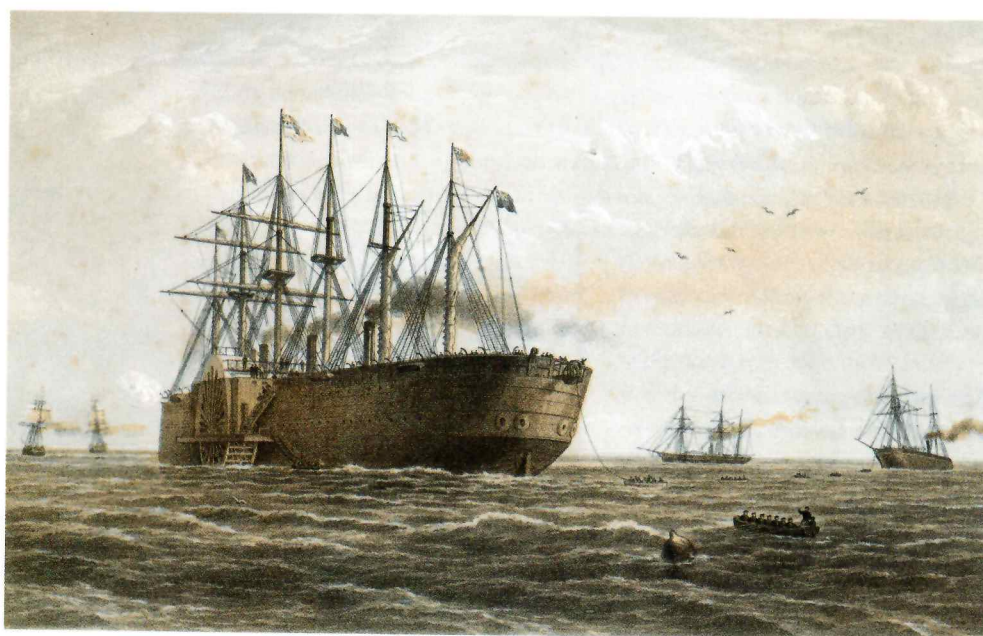

havskablet ville koste ham de følgende ti år, havde han sikkert aldrig påbegyndt projektet. Skeptikerne fik nemlig ret i, at det var uhyre vanskeligt at udlægge det på en gang meget tunge og skrøbelige kabel over de enorme afstande. Under sejlsadsen blev presset på kablet så stort, at det knækkede og forsvandt ned i det mørke havdyb. På et øjeblik var den enorme investering gået tabt. Men Field gav ikke op. Han overbeviste i stedet sine investorer om at bevilge ham penge til at gøre et nyt forsøg, og allerede i 1858 blev en ny ekspedi-

tion påbegyndt. Udlægningen skete fra to skibe, der lagde ud fra henholdsvis Irland og Newfoundland. Skibene mødtes på midten af Atlanterhavet, hvor kablet blev splidset, og herved var Europa og Amerika blevet telegrafisk forbundet til stor begejstring for mange flere end blot de involverede parter.

Glæden blev dog kortvarig. Alle-rede efter en måned holdt kablet op med at virke, og skuffelsen var enorm. Enorme summer var blevet investeret tilsyneladende til ingen verdens nytte. De gamle skeptikere fik på ny vind i sejlene. Måske var

The Great Eastern var det eneste skib i verden, der var stort nok til at transportere og udlægge Atlanterhavskablet i ét stykke. Billedet tilhører FTL design, USA.

det alligevel umuligt at sende elektriske signaler så langt gennem kabler under vand.

Alle gode gange tre-fire stykker

Selv om Cyrus Field efter fiaskoen i 1858 var så godt som ruineret, kæmpede han utrætteligt videre. Efter flere års slid lykkedes det ham nok engang at overbevise en række af investorer om at gøre et nyt forsøg. De fejl, som havde ødelagt de tidligere kabler, blev rettet. Blandt andet var armeringen på det nye kabel væsentlig kraftigere, så kun ét skib i verden var stort nok til at transportere det på sin vej over Atlanten: *Great Eastern*. I 1865 sejlede dette enorme skib fra Europa mod Amerika, men endnu engang gik det galt. Kort før endemålet knækkede kablet under mystiske omstændigheder. Det rygtedes, at en forræder om bord på skibet havde saboteret kablet og herved været årsag til ulykken. Det kunne Field bruge i forhold til sine investorer, for så var det jo ikke kablet, der var noget galt med. På mirakuløs vis lykkedes det derfor Field endnu engang at få bevilget pengene til et fjerde og sidste forsøg. I 1866 sejlede *Great Eastern* igen fra Europa med kurs mod Amerika med et helt nyt kabel til hele strækningen. Endelig bar de mange forberedelser og dyrt købte erfaringer frugt. Da forbindelsen blev oprettet i juli 1866, fungerede den fejlfrit. Field havde endnu engang præsteret det umulige, og denne gang viste forbindelsen sig at være holdbar.

Betydningen af Fields bedrift kan næppe overvurderes. Andre kopierede hans teknikker og tog ved lære af de fejl, som var begået igennem et årtis kamp for at få etableret en funktionel Atlanterhavsforbindelse. Som direkte konsekvens heraf blev der i de følgende år etableret kabelforbindelser på kryds og tværs af kloden til gavn for ikke mindst handelen og pressen. Atlanterhavskablet havde i bogstaveligste forstand ændret opfattelsen af tid og rum i en verden, som nu med ét så ud til at kunne blive meget mindre.

Historien om Jydsk Telefon

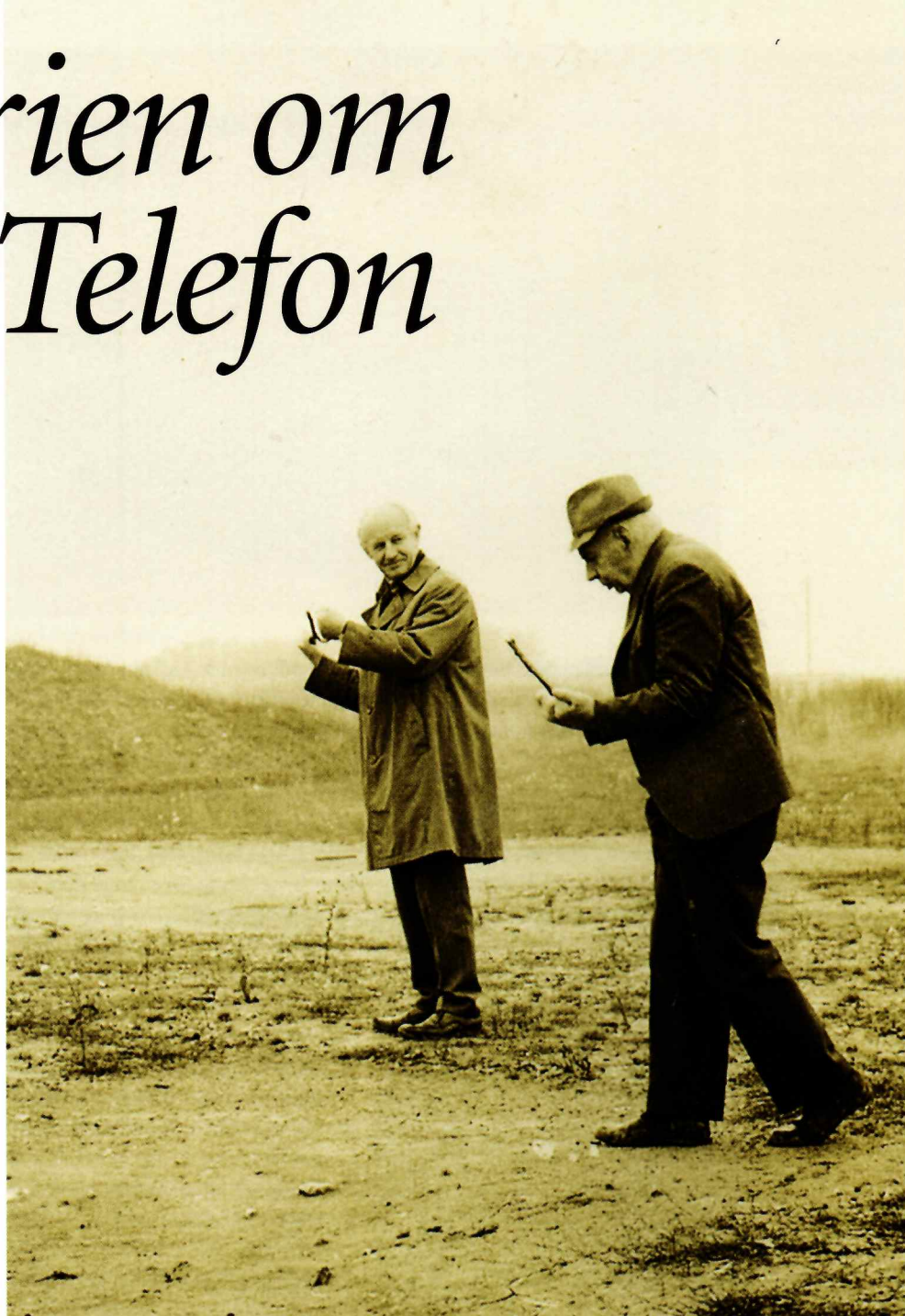
Af Birgitte Wistoft

Da Jydsk Telefon skulle opføre et nyt hovedsæde i Slet syd for Århus, søgte direktør Relsted hjælp hos en klog mand: Der skulle findes vand til egen forsyning. Sammen undersøgte de grunden med en pilekvist, men de fandt ingen vand.

Det er helt symbolsk, ikke?“, smiler historikeren Kurt Jacobsen, „Faktisk fandt Jydsk Telefon „vand“ i mange helt umulige situationer efter 2. verdenskrig, men kilderne tørrede jo altså ud med tiden.“

Dr. phil. Kurt Jacobsen, der til daglig er leder af Center for Virksomhedshistorie på Handelshøjskolen i København, har netop skrevet en bog om Jydsk Telefon-Aktieselskabs historie i årene 1945-1995. Punktummet er sat ved den dag i slutningen af 1995, hvor det stolte jyske selskab ophørte med at eksistere og forsvandt ind i det nyskabte, nationale telefonselskab, Tele Danmark.

I efteråret 2000 bad Post & Tele Museum Kurt Jacobsen om at påtage sig den omfattende opgave at kulegrave arkiverne og skrive historien om det regionale danske telefonselskab, som ved dannelsen af Tele Danmark fremstod som det mest succesrige – og det mest

Direktør Rikard V. Relsted (t.v.) og brøndgraver og vandviser Niels Jensen, Odder, vandrer med pilekvisten over markerne i Slet en oktoberdag i 1972. Relsteds karriere i Jydsk Telefon var centreret omkring den tekniske udvikling, men han veg ikke tilbage for at tage mere utraditionelle midler i anvendelse. Foto: TDC A/S.

negative over for tanken om et „enhedsvæsen“.

Den evige trussel

Den politiske beslutning om at samle det danske telefonvæsen i ét selskab blev truffet i 1990. Da havde den været næsten 100 år undervejs. Allerede Telefonloven af 1897 gav politikerne hjemmel til at gøre det, men først den fremstor-

mende liberalisering og internationalisering af telesektoren i Europa i 1990'erne blev den udløsende faktor.

I de mellemliggende år havde muligheden for at blive opslugt af staten været på dagsordenen igen og igen med få års intervaller. Risikoen for nationalisering var et grundvilkår for de regionale telefonselskaber, hvoraf de største i

1945 hed KTAS, FkT og Jydsk Telefon. Staten sad allerede selv på en væsentlig del af telefonien gennem Post- og Telegrafvæsenet. Og P&T havde altid appetit på mere.

„Risikoen for nationalisering var overhængende for Jydsk Telefon efter Besættelsen,“ understreger Kurt Jacobsen, „Det var teknisk set et rent ud tilbagestående telefonselskab, ingen tvivl om det. Ud af arkiverne kan man imidlertid grave historien om Jydsk Telefons forvandling til en moderne og dynamisk televirksomhed, der af verdensfirmaet Siemens i 1981 oplevede at blive kaldt „Verdens bedste telefonselskab“. Intet under, at jyderne lærte at blive stolte af deres telefonselskab, vel?“

Drama på drama

Netop ingredienserne i denne forvandling har det været Kurt Jacobsens ønske at afdække, og han kan løfte fligen for adskillige dramaer, der venter læseren:

„Forvandlingen skyldes et langt og sejt, jysk træk, men er også en dramatisk historie, hvor det ofte slog gnister i forholdet til P&T og de øvrige telefonselskaber, og hvor jyderne

Kurt Jacobsen er født i Esbjerg i 1954. Han er lektor, dr. phil. i historie og har siden 1999 været leder af Center for Virksomhedshistorie ved Copenhagen Business School. Disputatsen fra 1993 handlede om politikerens Aksel Larsen, men siden har hans forskning mest koncentreret sig om virksomhedshistorie. I 1999 udgav han bogen „Den Røde Tråd. Det Store Nordiske Telegraf-Selskabs storpolitiske spil efter den russiske revolution“.

Bogens omslag prydes af Jydsk Telefons marketingafdelings helt egen udgave af telefonen 76E, der om noget blev symbolet for selskabets succes. Foto: TDC A/S.

igen og igen kom i konflikt med de statslige myndigheder i kampen for sin selvstændighed. Det er en historie om genopbygning, modernisering og hastig teknologisk udvikling, og om desperate bestræbelser på at skaffe den nødvendige finansiering. Om direktører, der bragte Jydsk Telefon i alvorlige økonomiske vanskeligheder og tæt på en betalingsstandsning, der kunne have kostet selskabet livet. Og om en bestyrelse, der blev ført bag lyset, og som havde mere end vanskeligt ved at styre udviklingen.“

Afgørende relationer

Det kan være vanskeligt at pege på enkelte årsager til, at tingene udvikler sig, som de gør. Men Kurt Jacobsen er ikke i tvivl om, at for Jydsk Telefons overlevelse var nogle bestemte relationer af afgørende betydning:

„At Jydsk Telefon i det hele taget overlevede helt frem til 1995 kan tilskrives det tætte forhold til Aarhus Privatbank. Men det skyldes også en tæt alliance med en af verdens store telekoncerner, svenske L. M. Ericsson, der ikke kun bidrog til det jyske selskabs tekniske udvikling, men også til dets økonomiske soliditet,“ konstaterer han.

Tre stærke direktører

Bogen er naturligt faldet i 3 hoveddele, opkaldt efter hver sin direktør

for Jydsk Telefon, forklarer Kurt Jacobsen, „Ikke fordi jeg som udgangspunkt ville gøre dette til en biografisk roman, men kilderne gjorde det faktisk for mig. Der viste sig simpelthen et indlysende sammenfald mellem etaperne i selskabets udvikling og de tre direktørers embedsperioder, der tilsammen dækker årene 1947-1995.

Det var tre stærke personligheder, der i centrale epoker stod i spidsen for selskabet: Paul Draminsky, der gennemførte automatiseringen af det jyske telefonvæsen. Rikard V. Relsted, som udviklede selskabet til en højteknologisk televirksomhed, og Kurt Vestergaard, der fik den blandede fornøjelse at være direktør, da selskabet blev sat under pres af liberaliseringen og til sidst blev opslugt i Tele Danmark, kun få dage før selskabet kunne have fejret sin 100 års fødselsdag.“

Jydsk Telefon – „Verdens bedste telefonselskab“ udkommer 2. juni 2004 som femte bind i Post & Tele Museums skriftrække. Bogen er på 479 rigt illustrerede sider og har et omfattende navneregister. Ved bestilling direkte til museet inden 1. juni kan bogen købes for 300 kr. Herefter er prisen 395 kr. Ved forsendelse tillægges kr. 65,-.

Bergens første postmester hed Helmiche Welding. Han boede i den gamle Audungsgården – bygningen i forgrunden til højre – hvor han havde både postkontor og vinkælder. Da Welding døde i 1660, overtog hans kone Arianche embedet. Hun blev dermed Norges første kvindelige postmester. Arianche overtog også driften af vinkælderen efter sin mand. Hun havde stadige problemer med myndighederne på grund af beskyldninger om ulovlig øl- og vinhandel. Arianche var imidlertid vanskelig at få fat på, for når hun blev indkaldt til retten, svarede hun gerne at „hun var med posten occuperet og kunde af den grund ikke indfinde sig“. Foto: Postmuseet, Norge.

„At konservere huset“

Af Hans Runge Kristoffersen

I 1600-tallet overgik embeder som postmester i mange tilfælde til postmestrenes enker. Efterhånden lagde posten dog vægt på at få mandlige postmestre. Dette kunne bekvemt ske ved at nogen „konserverede huset“, dvs. gennem giftermål med enken eller en datter påtog sig at forsørge familien. Den, som var villig til at gøre dette, havde gode udsigter til at få postmesterembedet.

I 1722 skrev Generalpostamtet, at det ikke var til kongens „nytte og interesse, at denne eller andre enker bleve hans posttjeneste anfortroet“. Anledningen var, at postmesteren i Horsens var død, embedet genop-

slået og der nu skulle vælges mellem de ni ansøgere – heriblandt enken Kirsten Jørgensdatter, der var efterladt „med tre små uopfødte børn og i slet og bedrøvet tilstand“.

I deres ansøgning tilbød tre af ansøgerne at gifte sig med enken, hvis de fik embedet, så „hun med sine små børn kunne blive konserveret.“ Da enken erklærede, at hun i så fald helst ville ægte Jens Jacobsen Norup, indstillede Generalpostamtet ham til embedet – og han blev udnævnt til ny postmester i Horsens. Men Kirsten Jørgensdatter fortrød valget og meddelte Generalpostamtet, at hun ikke turde indlade sig på det påtænkte ægteskab. Generalpostamtet bad derfor stiftamtmand v. Plessen undersøge sagen og finde en løsning.

Det åbenbares, at enken fandt Norup for enfoldig, og at hun af den grund aldeles undslog sig for at ægte ham. Hun frygtede for, at

Norup „ikke skulle være hende og hendes små børn til nytte og fornøjelse.“ Norup tilbød at lade enken „forblive ved brødet“, hvis han fik dækning „for alle hans imidlertid gjorte omkostninger“, i alt 150 Rigsdaler. Således blev Kirsten Jørgensdatter postmesterske i Horsens og bestred embedet i 37 år. Og hun opnåede også kgl. bestalling til sin svigersøn, så han kunne efterfølge hende i embedet, men han døde før hende.

Post-reformator?

Ikke blot Kirsten Jørgensdatter selv, men også hendes familie og dermed forgængere i embedet som postmester i Horsens er værd at bemærke. I en ansøgning dateret 25. marts 1747 skriver hun, at Martin Luther var den sjette udi nedstigende linie på mandsside efter salig Doctor Morten Luther, og at postmester Martin Luther var

Dorothea Krag.
Det danske post-
væsens første og
hidtil eneste kvin-
delige chef.
Foto: Jan Friis.

gift med ansøgerens moder. Videre skriver hun: „I over 95 år har Horsens Postkontor, ved Deres Kgl. Majestæts højsalige herrer forfædres særlige nåde med Doctor Morten

Luthers afkom heri Riget, til familien været anfortroet.“

Karrierekvinder

1600-tallet var en mandsdomineret tid – men inden for posten bestred kvinder selv de højeste embeder. Når Gese Wezel kaldte sig „Sveriges Rikes Postmästerinna“, dækker det over, at hun var chef for det svenske postvæsen 1637-42, ligesom Margareta Beijer var det 1669-1673. I Norge var Anne Morian chef for det norske postvæsen fra 1648 til sin død i 1653. Også Danmark oplevede en kvindelig chef, men først i 1703, da Dorothea Krag blev det danske postvæsens magtfulde chef frem til 1711.

Disse kvinder havde alle overtaget embedet efter deres afdøde

mænd. I såvel Sverige som Norge overtog de postvæsenene allerede året efter, de blev oprettet, og havde en stor del af ansvaret for opbygningen af postsystemet i disse lande.

Beretningerne om kvinderne kan ses i deres fulde omfang i museets nye bog, Ad Nordens Ældste Postveje, som vi omtalte i sidste nummer af MuseumsPosten. Udsalgsprisen er 295,- kr. Ved postordre tillægges forsendelsesomkostninger på 65,00 kr.

Vi gør også opmærksom på den tilhørende udstilling i museets foyer med højdepunkter på vore dages rejse ad 1600-tallets nordiske postveje. Udstillingen vises til og med søndag den 17. oktober 2004.

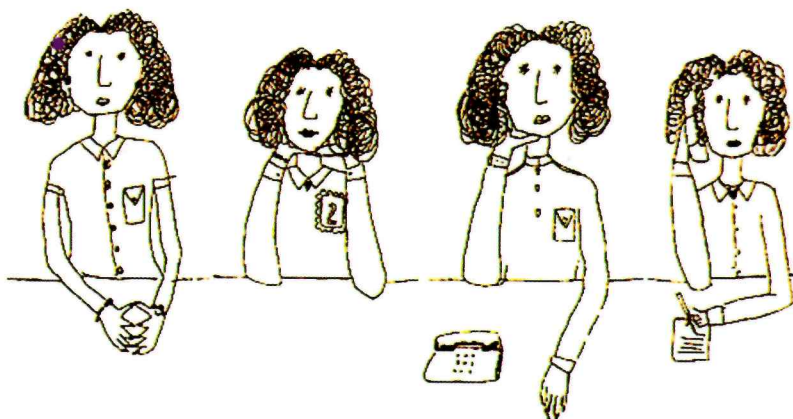
Post-moderne

Af Birgitte Agersnap

Den danske, internationalt anerkendte designer Anna Gulmann har en passion for frimærker – og for konvolutternes mønstrede indersider. Så meget, at hun skaber tøj af det. Se hendes kollektion i Café Hovedtelefonen.

Kirsty

En gang arbejdede den pæne, engelske pige, Kirsty med det store krøllede hår, på et postkontor. Egentlig syntes hun ikke meget om at arbejde og gjorde heller ikke meget for at udfylde sine pligter. En brændende, neurotisk kærlighed til frimærker og til de sindrigt mønstrede konvolutter var grunden til, at hun var der. Ofte og oftere listede hun samlerobjekterne ned i sine lommer og føjede dem til sin store samling derhjemme. Desværre blev tyverierne opdaget, og Kirsty blev afskediget. Lige inden hun forlod postvæsenet, nåede hun dog også at snuppe en knaldrød postjakke.

Anna Gulmann forestiller sig sin muse i mange situationer, når hun arbejder med sine tøjkollektioner. Tegning: Anna Gulmann.

En muse

Kirsty er ikke virkelig – kun i Anna Gulmanns fantasi. Hun er hendes muse, og hver ny kollektion er et nyt kapitel i Kirstys liv. Siden Kirsty dukkede op og Anna Gulmann (f.1978) i 2001 blev uddannet på Londons førende designskole, Central Saint Martins College of Art and Design, er det gået stærkt. Hendes humørfyldte tøj er allerede internationalt repræsenteret; både japanske, amerikanske og europæiske kvinder kan boltre sig i Kirstys verdener.

Udstillingen i Café Hovedtelefonen er første gang, en historie

om Kirsty fortælles sammenhængende. En farvestrålende, grafisk og humoristisk fortælling bestående af den røde jakke, nederdelen af tusindvis af frimærker og meget mere med rødder i 1950'ernes både pigede og damede snit.

Engang levede Kirsty i magiens verden i et cirkus, og det forlyder, at hun snart går undercover som kodeknækker i 2. verdenskrig ... men man kan aldrig være sikker med Kirsty.

Udstillingen kan ses fra 15. juni til 5. september 2004 inkl.

DET SKER PÅ POST & TELE MUSEUM:

Frimærkeudgivelser

14. maj 2004 markeres brylluppet mellem Kronprins Frederik og Mary Donaldson med to frimærker. Bryllupsmærkerne udsendes som en fællesudgivelse mellem Post Danmark, Postverk Føroya og Post Greenland. Samme dag udgives en serie på tre frimærker i anledning af Frederiksberg Slots 300-års jubilæum med motiver af fotograf Bodil Halstrøm.

9. juni 2004 udgives et frimærke i anledning af Hans Kongelige Højhed Prinsens 70-års fødselsdag. Frimærket viser et portræt af Prins Henrik taget af kgl. hoffotograf Klaus Møller. Samme dag udgives to Europa-frimærker over temaet „Ferie“. Motiverne er cykel- og sejlerferie i Danmark fotograferet af Henrik Saxgren.

25. august 2004 udgives fire frimærker med motiver fra Vikingskibsmuseet og to frimærker i serien „Frimærkekunst“ med motiver af Lars Ravn og Lars Nørgård.

Til og med 13. juni 2004

Din for evigt

– kærlighed på skrift

Udstillingen er en enestående lejlighed til at se en sjælden samling af private kærlighedsbudskaber i form af breve, e-mails, chats og sms mellem almindelige danskere. Se omtalen i MuseumsPosten nr. 1/2004.

Til og med 19. september 2004

ONLINE – 150 år på nettet

Nutidens chat, stress, kærlighed online og museskader er slet ikke nye fænomener. I de gode gamle dage kaldte man dem blot noget andet. I anledning af telegrafens 150 års jubilæum i Danmark fortælles historien om den tidlige elektriske kommunikations globalisering set i forhold til vore dages internet. Se omtalen på siderne 2 – 3.

Til og med 17. oktober 2004

Ad Nordens ældste postveje

En fotoudstilling om en kulturhistorisk rejse ad 1600-tallets nordiske postveje. Se omtalen på siderne 6 og 7.

Café Hovedtelegrafen

Til og med 13. juni 2004

Storm i caféen

Dagbogsblade af Storm P. om post og tele i årene 1938-45. Se omtalen i MuseumsPosten nr. 1/2004.

15. juni-5. september 2004

Kirsty – pigen der elsker post

Udstilling af tøjdesigneren Anna Gulmanns kollektion fra 2003, der er inspireret af postvæsenet. Se omtalen på side 7.

Udsalg i butikken

I dagene **27. april til 9. maj 2004** kan man spare mange penge på vores udsalg af udstillingsplakater og postkort.

Den internationale Museumsdag

Tirsdag den **18. maj 2004** er museet åbent til kl. 20.00, og der er ekstraordinært gratis adgang hele dagen.

Sommerlukning

I perioden **14. juni til og med 8. august 2004** er museets permanente udstilling og aktivitetsværksted på 3. sal lukket på grund af ombygning.

Museets butik og Café Hovedtelegrafen samt udstillingerne på 1. og 4. sal berøres ikke af lukningen.

Berigtigelse

I MuseumsPosten nr. 1/2004 citerede vi Storm P. for udtalelsen „Det er svært at spå – især om fremtiden“. Flere læsere har gjort opmærksom på fejlen.

Ifølge T. Vogel-Jørgensen, „Bevingede ord“, 6 udgave (Gad 2002), er vendingen muligvis opstået i Folketinget i 1930'erne. Ophavsmanden har været offentligt efterlyst, men uden resultat.

MUSEUMS posten

NR. 2 / APRIL 2004

Udgivet af:

© Post & Tele Museum

– en fond stiftet af

Post Danmark A/S og TDC A/S.

Redaktion: Birgitte Wistoft (ansv.)
Erik Jensen

Layout: Finn Evald

Repro og tryk:

Holmen Center-Tryk, Holbæk

MuseumsPosten udkommer fire gange årligt og tilsendes gratis ved henvendelse til museet. Næste nummer udgives i september 2004.

Oplag: 36.000

ISSN 0909-1920

Forsiden: Skibet „H.M.S. Agamemnon“ udlægger et transatlantisk kabel i 1858, mens en hval krydser linien. Se artiklerne på side 2-3. Billedet tilhører FTL design, USA.

Åbningstider:

Museet

Tirsdag-lørdag kl. 10-17, onsdag dog kl. 10-20,
søndag kl. 12-16. Mandag lukket.

Café Hovedtelegrafen

Købmagergade 37, 5.

Tlf. 33 41 09 86

Samme åbningstider som museet, men køkkenet lukker en time før museets lukketid og er også lukket kl. 16-17.30 på onsdage.

Studiehuset

Valkendorfsvej 9

Tlf. 33 41 09 00

Åbningstid:

Tirsdag-fredag kl. 10-15 samt den første lørdag i måneden kl. 10-15.